

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

lipiec-sierpień-wrzesień

Nr 48
(3/2019)

WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr hab. Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikoła Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podleśny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPUKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOĞLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

AGNIESZKA SADOWSKA-DZIWINA *Stosunek adwokackiej spółki partnerskiej do osób trzecich w zakresie odpowiedzialności partnerów za zobowiązania* | 12

KLAUDIA KIJĄŃSKA *Uprawnienie Zastępcy Prokuratora Generalnego do Spraw do Wojskowych do wnoszenia kasacji w sprawach karnych oraz wykroczeniach* | 27

KRYSTIAN WASILEWSKI *Status prawny komisarza wyborczego* | 38

IWO JAROSZ *Monistyczny system organów spółki kapitałowej w prawie polskim? Prosta spółka akcyjna i jej organy* | 46

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Badawcza weryfikacja przestrzegania zasad prowadzenia oględzin w sprawach o zabójstwa w Polsce* | 65

MIROŚLAW KOPEĆ *Pomoc prawna udzielona przez adwokata z urzędu a zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych w świetle orzecznictwa sądownoadministracyjnego* | 76

JAN KLUZA *Głos w dyskusji dotyczącej odpowiedzialności za przestępstwo narażania na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu z zaniechania* | 91

EMILIA TOPOREK *Klauzule generalne. Ich rola i znaczenie w prawie cywilnym* | 101

MATEUSZ KORZENIAK *Prawnokarna charakterystyka dozwolonego ryzyka gospodarczego* | 114

ALEKSANDRA RUDKOWSKA *Instytucja sędziego pokoju jako przejaw dojrzałego i samodzielnego społeczeństwa – studium przypadku II Rzeczypospolitej Polskiej* | 132

WIKTORIA KUZIA *Konflikt projektanta z inwestorem, na tle prawa do nienaruszalności treści i formy utworu architektonicznego* | 145

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Przestępczość podatkowa w Polsce popełniana w zakresie zobowiązań podatkowych w podatku od towaru i usług* | 158

MATEUSZ MĄKOSA *Stwierdzenie polskiego pochodzenia a prawo do repatriacji* | 172

MICHAŁ SŁUŻALEC *Zezwolenie na udział w rozprawie osobie niepełnoletniej w charakterze publiczności, a wyłączenie jawności rozprawy głównej w procesie karnym* | 189

JAKUB KOZŁOWSKI *Skutki wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie C-284/16 Achmea w kontekście kryzysu praworządności w Unii Europejskiej* | 199

KACPER ROŻEK *Wybrane problemy metodologiczne dogmatyki prawa administracyjnego (problem konceptualizacji prawa administracyjnego)* | 212

MATEUSZ KUPIEC *Granice prawa dostępu do informacji publicznej a ochrona prywatności osób wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego* | 222

KAROL JUSZKA *Wpływ świadczenia pieniężnego na efektywność instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego* | 236

ŁUKASZ CHYLA *Nowe prawo prospektowe - ocena zmian* | 247

KRZYSZTOF BOKWA *Odpowiedzialność deliktowa w Kodeksie Cywilnym Zachodniogalicyskim z 1797 r.* | 276

RAFAŁ ŻELAZKO *Prawne aspekty wznowienia granic przez geodetę* | 287

KAROL SKOREK *Myśl ekonomiczna Adama Doboszyńskiego – ujęcie krytyczne* | 311

Glosa

SŁAWOMIR ZWOLAK *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12 kwietnia 2017 r., II OSK 1295/16* | 325

DAMIAN DOBOSZ, ANNA NIZIOŁEK *Stosowanie klauzuli standstill na przykładzie glosy do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 czerwca 2011 roku w sprawie C-212/10 Logstor ROR Polska sp. z o.o. przeciwko Dyrektorowi Izby Skarbowej w Katowicach* | 338

JOANNA GŁÓWKA-LUTY *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2018 r., IV CNP 31/17* | 349

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Dwa synody z 1212 roku* | 367

Contents

Articles

AGNIESZKA SADOWSKA-DZIWINA *The attitude of the advocate partner company to third parties in the scope of partner liability for debts* | 12

KLAUDIA KIJĄŃSKA *Possibility to lodge a cassation by Deputy Attorney General for Military Cases in criminal proceedings and petty offense proceedings* | 27

KRYSTIAN WASILEWSKI *Legal status of electoral commissioner* | 38

IWO JAROSZ *One-tier board structure in Polish corporate law? The simple joint stock company and its board model* | 46

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Studies vetting the observance of rules for conducting forensic evidence by inspection in killing cases in Poland* | 65

MIROSŁAW KOPEĆ *Legal assistance provided by the attorney advance on income tax from individuals in the jurisprudence of administrative courts* | 76

JAN KLUZA *A voice in the discussion about liability for crime exposing to imminent danger of loss of life or severe health damage commit by negligence* | 91

EMILIA TOPOREK *General clauses. Their role and meaning in civil law* | 101

MATEUSZ KORZENIAK *Criminal law characterization of permitted economic risk* | 114

ALEKSANDRA RUDKOWSKA *Justice of the peace as a sign of a grown and independent community – study upon the case of the II Republic of Poland* | 132

WIKTORIA KUZIA *Conflicts between the Designer and the Investor with Respect to the Right to Integrity of the Content and Form of the Architectural Work* | 145

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Tax crimes in Poland regarding the Value Added Tax* | 158

MATEUSZ MAKOSA *Legal confirmation of Polish origin in the context of the right to repatriation* | 172

MICHAŁ SŁUŻALEC *Allowing the minor as the audience to participate in the trial, and regulation of close trial in criminal proceedings* | 189

JAKUB KOZŁOWSKI *The impact of the judgment of the European Court of Justice in case C-284/16 Achmea in the context of the rule of law crisis in the European Union* | 199

KACPER ROŻEK *Selected methodological problems of dogmatics of administrative law (problem of the conceptualization of administrative law)* | 212

MATEUSZ KUPIEC *The boundaries of the right to access to public information and the protection of privacy of attorneys and legal coun-sels* | 222

KAROL JUSZKA *Influence of monetary benefit on the effectiveness of conditional discontinuation of criminal proceedings* | 236

ŁUKASZ CHYLA *New prospectus law - the analysis of changes* | 247

KRZYSZTOF BOKWA *Tortious liability in the West Galician Code of 1797* | 276

RAFAŁ ŻELAZKO *Legal aspects of paying borders through geodet* | 287

KAROL SKOREK *Economic thought of Adam Doboszyński – critical approach* | 311

Gloss

SŁAWOMIR ZWOLAK *Gloss to the judgment of the Supreme Administrative Court of 12 April, 2017, file ref. II OSK 1295/16* | 325

DAMIAN DOBOSZ, ANNA NIZIOŁEK *The application of standstill clause by the example of gloss of judgment of European Court of Justice from the 16th of June 2011 in case C-212/10 Logstor ROR Polska sp. z o.o. versus Dyrektor Izby Skarbowej w Katowicach* | 338

JOANNA GŁÓWKA-LUTY *Gloss to the judgment of the Supreme Court of December 11, 2018, IV CNP 31/17* | 349

Source text

ARTUR LIS *Two synods from 1212* | 367

Emilia Toporek

Klauzule generalne. Ich rola i znaczenie w prawie cywilnym

General clauses. Their role and meaning in civil law

Wstęp

Aby lepiej zrozumieć temat pracy, w pierwszej kolejności należy usystematyzować podstawową wiedzę z zakresu prawa cywilnego. Według tradycji kultury zachodnioeuropejskiej normy całego systemu prawnego można podzielić na prawo publiczne i prawo prywatne.

W ślad za prof. Zbigniewem Radwańskim oraz prof. Adamem Olejniczakiem można powiedzieć, że normy prawa prywatnego regulują stosunki między autonomicznymi podmiotami, które są uprawnione do własnej sfery interesów majątkowych i niemajątkowych. Nie ma w tym przypadku władczego podporządkowania jednego podmiotu drugiemu podmiotowi, a relacje między nimi są kształtowane przez obie strony. W stosunkach prawnych prawa publicznego co najmniej po jednej stronie występuje organ państwa, samorządu terytorialnego lub innej organizacji, która z mocy prawa powołana jest do realizacji interesów społeczności państwowej lub węższych grup ludności. Organy te posiadają kompetencje władcze w kształtowaniu sytuacji prawnej człowieka lub jednostek organizacyjnych¹.

Podstawowe informacje o prawie cywilnym

Prawo cywilne uznawane jest powszechnie za gałąź prawa, która jest przedmiotem odrębnej dyscypliny naukowej i dydaktycznej. Przede wszystkim, prawo

---

¹ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015, s. 2-3.

cywilne stanowi trzon prawa prywatnego. Podmioty stosunku cywilnoprawnego są względem siebie autonomiczne. Strukturę prawa cywilnego zaś tworzą poszczególne jego działy, na które składają się część ogólna, prawa rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo spadkowe oraz prawo rodzinne. Autorzy wspomnianej wcześniej pracy w miejscu tym uwzględniają jeszcze prawo na dobrach niematerialnych, stosunkowo nową problematykę prawa.

Część ogólna zawiera instytucje i zasady wspólne dla całego prawa cywilnego, prawo rzeczowe obejmuje przepisy normujące bezwzględne prawa podmiotowe odnoszące się do rzeczy. Prawo zobowiązań składa się z norm regulujących prawa majątkowe o charakterze względnym skutecznym wobec indywidualnie oznaczonych podmiotów. Prawo spadkowe obejmuje problematykę przejścia majątku osoby zmarłej na inne podmioty. Prawo rodzinne zajmuje się stosunkami prawnymi między małżonkami, rodzicami, dziećmi oraz innymi krewnymi i powinowatymi, zawarte są tu również instytucje opieki i kurateli. Prawo własności intelektualnej reguluje prawa podmiotowe do wytworu umysłu ludzkiego, który to wytwór jest oryginalny i niematerialny².

Jak każda gałąź prawa, tak i prawo cywilne posiada swoje zasady. Należą do nich uznanie i ochrona osobowości każdego człowieka w równej mierze, pełna i równa ochrona mienia, zakaz nadużywania praw podmiotowych, autonomia woli, ochrona zaufania³.

Pojęcie klauzuli generalnej

Całe prawo cywilne Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na powyższych zasadach znajdujących odzwierciedlenie we wszystkich jego działach oraz we wszystkich rodzajach przepisów prawa cywilnego. Z tym właśnie zagadnieniem wiąże się pojęcie klauzul generalnych. Dr Tomasz Pajor z Uniwersytetu Łódzkiego podnosi, że mianem tym nazywa się zwroty tylko o ogólnie określonej treści takie jak „dobre obyczaje”, „zasady współżycia społecznego”, „zasady uczciwego obrotu”, „dobra wiara”, „rozsądek” czy „słuszność”. Klauzule generalne wskazują więc na pewne określone wartości lub normy postępowania, w szczególności normy moralne, które powinny być podstawą dokonywanych przez sąd ocen. Podstawową funkcją tych zwrotów jest zapewnienie elastyczności w orzekaniu oraz umożliwienie indywidualizacji rozstrzygnięć. Klauzule generalne przyczyniają

---

² Tamże, s. 14.

³ Tamże, s. 16-18.

się do uniknięcia ryzyka związanego z mechanicznym, dosłownym stosowaniem przepisów. Co więcej, klauzule generalne sprawiają, że sądy w pewnych przypadkach mogą szybko dostosować obowiązujące przepisy do nowych potrzeb i okoliczności nieprzewidzianych przez ustawodawcę lub takich, na które ustawodawca nie miał szans zareagować. Oznacza to funkcję adaptacyjną, co przejawia się w zapewnieniu płynności stosowania prawa oraz w uwolnieniu ustawodawcy od częstego i drobiazgowego interweniowania⁴.

Prof. Zbigniew Radwański i prof. Adam Olejniczak z kolei klauzulę generalną opisują jako „zwrot niedookreślony zawarty w przepisie prawnym oznaczający pewne wartości lub oceny funkcjonujące w jakiejś grupie społecznej, do których odsyła ów przepis przez nakaz uwzględniania ich przy ustalaniu stanu faktycznego podpadającego pod daną normę”⁵. Według autorów należy natomiast odróżnić klauzule generalne od innych zwrotów niedookreślonych. Te drugie z nich oznaczają pewne fakty wprost kwalifikując ich desygnaty w kłopotliwy sposób. Klauzule generalne oznaczają pewne cechy faktów, a nie same fakty, więc odnoszą się do nich tylko pośrednio. Zwroty te wiążą się z aksjologicznymi (ocennymi) odesłaniami ustawodawczymi. Bywa jednak tak, że tej właśnie cechy nie włącza się do cech konstytutywnych klauzul generalnych co skutkuje w traktowaniu jako klauzul generalnych zwrotów, które nie są zwrotami niedookreślonymi. Dlatego też nie każde odesłanie oznacza posłużenie się klauzulą generalną⁶.

Według poglądu prof. Huberta Izdebskiego, wyróżnić można trzy kategorie klauzul generalnych. Naukowiec wskazuje, że zakładając celowość ich użycia przez ustawodawcę klauzulami generalnymi mogą być zwroty niedookreślone lub nieostre, zwroty odsyłające do kryteriów pozaprawnych oraz zwroty o charakterze oceniającym⁷.

Jak podaje Tomasz Bukowski, klauzule generalne mają swoją historię i od dawna wzbudzały spory. Według autora źródłem sporu jest pytanie o to, „czy system prawa, rozumiany jako zupełny, komplementarny, niesprzeczny zbiór norm może uregulować całość relacji prawnych pomiędzy podmiotami prawa cywilnego”. Podaje on również pod wątpliwość, czy zostanie kiedyś rozstrzygnięty problem wyboru między koncepcją przepisu ustawy a prawa sprawiedliwego, doskonałego⁸.

---

⁴ T. Pajor, *Kilka uwag o roli ocen etycznych w prawie cywilnym*, [w:] *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, Łódź 2009

⁵ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015, str. 44.

⁶ Tamże, str. 43-44.

⁷ H. Izdebski, *Elementy teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2008, str. 228-229

⁸ T. Bukowski, *Klauzule generalne w prawie cywilnym. O konieczności stworzenia katalogu zasad współżycia społecznego*, [w:] *Monitor Prawniczy* 24/2008

W tej materii dyskusja trwa od wieków. Arystoteles pisał: „(...) Jeśli więc ustawa orzeka o czymś ogólnie, a zdarzy się wypadek, który nie podpada pod to orzeczenie, to słuszną jest rzeczą, by tam, gdzie ustawodawca coś opuścił i przez sformułowanie ogólne popełnił błąd, uzupełnić ten brak, orzekając tak, jakby ustawodawca sam orzekł, gdyby był przy tym obecny i jakby sam postanowił być, gdyby z góry znał dany wypadek.” Myśliciel dostrzegł potrzebę korekty niedomagającego prawa, a w prawie rzymskim została wprowadzona instytucja *ultimum remedium* stanowiąca ostateczną pomoc dla osób, które doświadczyły negatywnych efektów działania prawa. W literaturze starożytnej pojawiła się kwestia słuszności prawa. Stworzona została wtedy zasada, wyrażona przez paremię *summum ius summa iniuria*, którą Ciceron w swoim dziele „O powinnościach” traktuje jako „oklepane przysłowie” mówiące, że szczyt prawa ma być bezprawiem, a krańcową niesprawiedliwość stanowi sprawiedliwość wymierzona formalnie i zbyt ściśle⁹.

Tomasz Bukowski w swoim dziele twierdzi, że słuszność prawa stała się również przedmiotem rozważań średniowiecznych filozofów, którymi byli między innymi święty Augustyn czy święty Tomasz z Akwinu. Grocjusz natomiast słuszność prawa wiązał z prawami natury i z niezbędnością korektury prawa. Autor ten uznawany jest za „ojca prawa międzynarodowego”. Twierdził on, że słuszność występuje gdy ogólne sformułowania powodują niemożność doprowadzenia przez prawo do właściwego rozwiązania danej sytuacji¹⁰.

Zwycięstwo Wielkiej Rewolucji Francuskiej w latach 1789-1799, materialistyczne koncepcje filozoficzne oraz pozytywizm, przyczyniło się do marginalizacji znaczenia słusznościowego prawa w czasach następnych. Kant twierdził, że pojęcie nieokreślone, jakim jest między innymi słuszność nie może być decydujące w orzeczeniach sądowych z zakresu cywilnego. Niemiecki filozof oświeceniowy słuszność przyrównał do niemej bogini niemogącej być wysłuchaną przez sędziego. Do nadużywania prawa podmiotowego nie odwoływano się także w ustawodawstwach wieku XIX. Charakterystyczna okazała się norma § 1305 austriackiego kodeksu cywilnego, według której „kto używa swego prawa w granicach prawnych, nie odpowiada za szkody, wynikające stąd dla innych”. Do problematyki niekompatybilności prawa stanowionego i wymogów sprawiedliwości nawiązano ponownie na początku XX wieku. Wyszło wtedy na jaw, że sprzeczne może być ono z akceptowalnymi społecznie normami etycznymi¹¹.

---

⁹ Tamże

¹⁰ Tamże

¹¹ Tamże

Według współczesnej doktryny prawniczej istnieją dwie koncepcje nadużycia prawa, którymi są teoria wewnętrzna i zewnętrzna. Teoria zewnętrzna traktuje nadużycie prawa jako działanie nieakceptowane ze względu na przyczynę czy też co chce się osiągnąć. Jest to jednak działanie w ramach prawa, a osoba uprawniona dokonuje danej czynności w granicach systemu prawa. Teoria wewnętrzna głosi, że wykonując swoje prawo na przykład w złej wierze lub naruszając interesy innego podmiotu nadużywa się własnego prawa podmiotowego, co stanowi wykroczenie poza system prawa. Według tej teorii nadużycie prawa jest bezprawne¹².

Klauzule generalne, choć pozostawiają wiele wątpliwości, zajmują istotną rolę w systemie prawnym i w wielu przepisach prawa cywilnego.¹³ Do pierwszej grupy tych przepisów zalicza się takie, które przewidują sankcję prawną wobec osoby, która postępowala niezgodnie z oceną etyczną. Przykładem tego przepisu jest artykuł 5. kodeksu cywilnego:

Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony¹⁴.

czy też artykuł 58. § 2. kodeksu cywilnego.

Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego¹⁵.

Do drugiej grupy zalicza się przepisy, które powstanie praw i obowiązków uzależniają od oceny w świetle klauzuli generalnej. Artykuł 417 ze znacznikiem 2 kodeksu cywilnego głosi:

Jeżeli przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej została wyrządzona szkoda na osobie, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego jej naprawienia oraz zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, gdy okoliczności, a zwłaszcza niezdolność poszkodowanego do pracy lub jego ciężkie położenie materialne, wskazują, że wymagają tego względy słuszności¹⁶.

Do trzeciej grupy przepisów zalicza się takie, które mają na celu dookreślenie treści zawieranej umowy czy też powstałych praw i obowiązków. Przykładem może być artykuł 65. § 1. kodeksu cywilnego.

---

¹² Tamże

¹³ T. Pajor, *Kilka uwag o roli ocen etycznych w prawie cywilnym*, [w:] *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, Łódź 2009.

¹⁴ *Ustawa Sejmu RP z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny*, art. 5.

¹⁵ Tamże, art. 58. §2.

¹⁶ Tamże, art. 417².

*Oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje*¹⁷.

W ślad za prof. Leszkiem Leszczyńskim należy zaznaczyć, że literatura wyróżnia przynajmniej sześć ujęć, które we wszelaki sposób traktują o zakresie pojęcia klauzuli generalnej. Według ujęcia szerokiego, funkcjonującego jako klauzuli generalnej w ujęciu funkcjonalnym, klauzula generalna to każda normatywna podstawa swobody decyzji podczas stosowania prawa. Jest to niezależne od towarzyszących jej intencji lub formy. Istotne pozostaje jednak, aby była to konstrukcja normatywna. Pozostałe ujęcia traktujące klauzulę jako konstrukcję prawodawczą stopniowo ograniczają wyrażony wcześniej ujęciem zakres. Drugie ujęcie wskazuje, że zwrot zawierający klauzulę jest znaczeniowo nieokreślony bez względu na to, czy przedmiotem odesłania są fakty, normy czy oceny. Następne ujęcie natomiast jako klauzule uważa jedynie odesłania wymagające wprowadzenia ocen pozaprawnych. Nie wystarcza więc w świetle tego to, że znaczenie wyrażenia języka jest nieokreślone, a klauzulą może być odesłanie do szacunkowych ocen czy też systemowe odesłanie do pozaprawnych norm lub ocen. Jak zostaje nadmienione w „Stosowaniu generalnych klauzul odsyłających” prof. Leszka Leszczyńskiego kolejne ujęcie jak klauzule generalne traktuje nieokreślone zwroty ocenne odsyłające podmiot, który podejmuje decyzję w sposób ukierunkowany do norm lub ocen. Odsyła ono do systemu norm lub ocen lecz nie do poszczególnych aktów szacowania, jak było to w przypadku zwrotów szacunkowych. Według autora powyższe ujęcie ogranicza kolejne, które z pojęciem klauzuli generalnej wiąże wyłącznie odesłanie do systemu ocen wyrażających dodatkowo jakąś przewodnią zasadę, która wyraża jakąś prawidłowość typową dla systemu prawa jako całości. Ostatnie już ujęcie wskazuje, że klauzula generalna to odesłanie w ogólnej części aktu prawnego, które może być wykorzystywane przy stosowaniu wszelakich norm jak i instytucji uregulowanych w akcie¹⁸.

Prof. Leszek Leszczyński wskazuje także na grupy podmiotów, które wypowiadają oceny na podstawie kryteriów pozaprawnych zawartych w klauzulach generalnych. Zacząć należy od tego, że odpowiednie rozumienie klauzul generalnych ma miejsce już w trakcie stanowienia prawa. Jak podaje autor, w procesie tym zakodowane zostają kryteria, które nie są inkorporowane do prawnego systemu. Oczekuje się bowiem, że treść owych kryteriów ustalona będzie podczas stosowania prawa. Prawodawca nie ogranicza się do jednego

¹⁷ Tamże, art. 65. §1.

¹⁸ L. Leszczyński, *Stosowanie generalnych klauzul odsyłających*, Zakamycze 2001, s. 28-30

odesłania w całym systemie prawa ani w żadnej z jego gałęzi, toteż zwraca on uwagę na wyrażony w tekście kierunek odesłań do nie innych lecz takich kryteriów. Odesłaniami może interesować się również doktryna prawnicza. Według prof. Leszka Leszczyńskiego, poddaje ona analizie same odesłania lub ich kryteria w postaci abstrakcyjnej, czyli niezależnej od konkretnych stanów faktycznych lub instytucji prawnych, czy też w postaci systematyzującej, kiedy to związek z instytucjami ma już miejsce. Co więcej, klauzule generalne interpretują również podmioty decyzyjne w procesie wykonywania prawa. Podstawą wiążącą kwalifikacji zachowania się adresata zwykłego, której dokonuje organ państwowy jest tutaj kryterium pozaprawne. W ślad za autorem można także stwierdzić, iż klauzule generalne odczytują także adresaci zwykli normy sankcjonowanej, tacy jak obywatele, podmioty prawa, którzy budują konkretny wzór zachowania na podstawie kryteriów zawartych w odesłaniach. Jest to niezależne od tego czy wzór ma postać nakazu-zakazu, czy też, ogólnie mówiąc, w różnych jego postaciach – uprawnienia. Przyjmując pragmatyczny punkt widzenia, na przykład prognozowania treści decyzji podejmowanej w trakcie wykonywania prawa, celem takiej wykładni klauzul nie jest ustalenie wzoru postępowania bazującego na osobistych przekonaniach adresata, lecz wzoru przyjmowanego przez podmiot decydujący wiążąco na podstawie przedstawionych kryteriów pozaprawnych¹⁹.

Generalne klauzule odsyłające

Dookreśleniem terminu „klauzula generalna” jest według prof. Leszka Leszczyńskiego oraz prof. Grzegorza Maronia termin języka praktyki i doktryny prawniczej „generalna klauzula odsyłająca”. Akcentuje on element normo dawczego odesłania do kryteriów poza systemowych, co odzwierciedla się w klarowności modelowego odróżniania klauzul od zasad prawa. Generalna klauzula odsyłająca związana jest z wykorzystaniem kryteriów pozaprawnych, lecz sama okazuje się kategorią prawną i w tym znaczeniu pozostaje konstruktem prawodawcy. Klauzula odsyłająca stanowi więc część przepisu prawnego, która pozwala oprzeć się podmiotowi stosującemu prawo na wskazanych kryteriach pozaprawnych. Taką klauzulą odsyłającą jest cały przepis prawny, który zawiera takie uprawnienie, lub też sam zwrot niedookreślony wskazujący na kryterium pozaprawne. Można przyjąć stanowisko, że generalna klauzula odsyłająca

---

¹⁹ Tamże, s. 32-32

stanowi zrekonstruowaną z takiego przepisu normę, która upoważnia podmiot stosowania prawa do uwzględnienia wskazanego kryterium do przy kwalifikacji danego stanu faktycznego czy też ustaleniu jej normatywnych konsekwencji²⁰.

Nazwy generalnych klauzul odsyłających stanowią dwa człony, pierwszy z nich określa rodzaj wartości, ocen czy norm, a drugi natomiast sferę rzeczywistości społecznej, na podstawie której identyfikuje się treść zwrotu. Nie można więc mówić, że konkretne oceny wymagane przez prawodawcę formułującego klauzulę są precyzyjnie wskazane. Reguły językowe wykładni wpływają na początek procesu rekonstrukcji klauzuli generalnej lecz go nie kończą ani nie decydują o ustalanej treści kryterium poza systemowego. Istotny wpływ na ustalanie treści klauzul posiadają reguły systemowe. Kryteria wskazane w klauzulach są ze sobą powiązane, choć o charakterze pozaprawnym²¹.

Niedookreślony charakter klauzul generalnych może nieść za sobą subiektywizm czy też dowolność w stosowaniu prawa, co może prowadzić do niejednołitości rozstrzygnięć co podważałoby porządek prawny i godziłoby w poczucie sprawiedliwości. Doktryna i orzecznictwo znalazły rozwiązania, żeby unormowania składające się z klauzul generalnych nie były wykorzystywane jako „przepisy kauczukowe”. Sąd opierający swoje orzeczenie na klauzuli generalnej powinien je starannie uzasadnić i dokładnie sformułować treść uwzględnionej normy moralnej. Należy spełnić te i jeszcze inne wymagania, aby można było przewidzieć rozstrzygnięcia oraz skutecznie kontrolować orzekanie oparte na klauzulach, a same klauzule mogły być zaakceptowane w demokratycznym państwie prawnym.

Ciężko jest prognozować wpływ sięgnięcia organu stosowania prawa do klauzuli generalnej na rozstrzygnięcie sprawy. Ocena społeczna, zwłaszcza ta odnośnie pozaprawnych wartości czy norm z klauzul generalnych, przeważnie nie jest taka sama. Jest to mało prawdopodobne, aby całe społeczeństwo wyrażało jednakowy katalog i hierarchię wartości. Sąd, choć sam artykułuje ich społeczną semantykę, bierze pod uwagę pozaprawne wartości w klauzulach generalnych wskazywane społecznie i większościowo. Zanika więc problem jakie rozumienie danej wartości należy przyjąć, gdy daje się wyróżnić dominujące przekonanie społeczeństwa o danej wartości. Nastaje jednak problem, gdy jakaś wartość jest przez społeczeństwo popierana opozycyjnie. Prawodawca powinien korzystać

---

²⁰ L. Leszczyński, G. Maroń, *Pojęcie i treść zasad prawa oraz generalnych klauzul odsyłających. Uwagi porównawcze.*, Lublin 2013.

²¹ Tamże.

więc z klauzul generalnych tylko wtedy, gdy brak jest społecznych niezgodności względem wartości wyrażonych w klauzuli.

Klauzula generalna zasad współżycia społecznego

Jak twierdzą Tadeusz Guz, Jan Głuchowski i Maria R. Pałubska, do ocen moralnych, tak jak wiele innych klauzul generalnych, odwołuje się klauzula zasad współżycia społecznego. Autorzy wskazują na pogląd, w którym zasady współżycia społecznego stanowią grupę pozaprawnych reguł moralnych, dotyczących sfery zachowania zewnętrznego człowieka względem innych ludzi. Zasady te zostały przejęte z ustawodawstwa radzieckiego i początkowo odwoływały się do radzieckiej doktryny i destynacji politycznej państwa typu „realnego socjalizmu”. W skutek przemian ustrojowych w prawie cywilnym zasady współżycia społecznego nie odnoszą się do polityki lub ideologii. Występuje w tym przypadku jednak odwołanie do wartości uznanych powszechnie w kulturze naszego społeczeństwa będących zarazem składnikiem i dziedzictwem kultury europejskiej. Omawiana tutaj klauzula generalna pomaga ustalić treść cywilnoprawnego stosunku, jak również wprowadza negatywne skutki nagannego moralnie zachowania oraz stanowi kryterium oceny zdarzeń mających na celu zmianę, ustanie lub powstanie praw lub obowiązków²².

Dobre obyczaje

Jedną z ważniejszych klauzul generalnych w prawie cywilnym jest klauzula generalna dobrych obyczajów, która w Państwie Polskim pojawiła się wraz z Kodeksem Napoleona. Jej okres świetności skończył się jednak tuż po II wojnie światowej, kiedy to propagowano socjalistyczną klauzulę zasad współżycia społecznego o politycznym wydźwięku. Dzisiaj klauzula dobrych obyczajów wypiera swoją, jak to nazwał dr hab Artur Żurawik, „socjalistyczną konkurentkę”. Zwiększa się więc zainteresowanie tym zwrotem w doktrynie. Brakuje jednak szczegółowych monografii, które dotyczą klauzuli dobrych obyczajów. Wpłynęło to na pojawienie się wielu różnych koncepcji dotyczących jej pojmowania²³.

²² T. Guz, J. Głuchowski, M. R. Pałubska, *Prawo polskie. Próba syntezy*, Warszawa 2009, s. 395.

²³ A. Żurawik, *Klauzula generalna „dobrych obyczajów”: ujęcie teoretyczne*. [w:] *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, Toruń 2009.

Klauzula generalna dobrych obyczajów, okazuje się nie być konstrukcją prawną ujmowaną jednolicie. Dotyczące jej poglądy są bardzo rozbieżne i dotyczą wielu podstawowych kwestii, takich jak na przykład związek klauzuli z moralnością. Aby zrozumieć co to jest dobry obyczaj należy najpierw zrozumieć pojęcie obyczaju. Według dr hab. Artura Żurawika „dokonując ocen prawnych przez pryzmat klauzuli dobrych obyczajów nie można lekceważyć kwestii moralnych i związku obyczaju z moralnością dominującą w danym społeczeństwie, w naszym przypadku chrześcijańską, na której oparta jest baza aksjologiczna całego systemu prawnego, wyrażona przede wszystkim w Konstytucji”²⁴. Nie można również zapomnieć o pozostałych cechach obyczaju. Przytoczona przez wspomnianego wyżej autora koncepcja jest zaledwie jedną z wielu niekiedy bardzo od niej odległych. Może ona jednak zainicjować dalszą dyskusję na ten temat. Koncepcja ta może okazać się przydatna również w rozstrzygnięciu kwestii stosunku dobrych obyczajów do zasad współżycia społecznego czy między innymi zwyczajów.

Klauzula generalna społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa

Do ocen innych niż moralne odsyła natomiast klauzula generalna społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa. Odnosi się ona do mierników ekonomicznych i wyznacza łącznie z zasadami współżycia społecznego granice w jakich można korzystać z praw podmiotowych oraz współokreśla treść praw podmiotowych. Tak jak klauzula zasad współżycia społecznego, klauzula generalna społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa do polskiego prawa cywilnego przejęta została z prawa radzieckiego. Miała charakter polityczny, na celu zaś zapewnić absolutny priorytet państwowemu lub społecznemu interesowi przed interesem uprawnionych, a co za tym idzie, wykonywanie prawa podmiotowego musiało być w zgodzie z socjalistyczną typologią własności, obrót gospodarczy miał funkcjonować według gospodarki centralnie planowanej. Po procesie przemian ustrojowych w Rzeczypospolitej Polskiej znaczenie klauzuli społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa zostało zmienione. Wskazuje ona teraz

---

²⁴ Tamże, s. 50.

społeczną funkcję praw podmiotowych i konieczność kompromisu interesu podmiotu prywatnego z dobrem ogółu²⁵.

Wnioski

Reasumując, koncepcja klauzul generalnych posiada swoich sprzymierzeńców i przeciwników. Jednakże, praktyka i ustawodawstwo w każdym kraju posiadają swoje kryteria nadużycia prawa. Wymieniane są one w fachowej literaturze. Akceptuje się klauzule generalne odnoszące się do ocen pozaprawnych, ale mieszczące się w szerzej pojętej społecznej moralności. Są to zasady dobrej wiary, słuszność, czy też reguły moralności. Sprzeciw budzą jednak klauzule, które pozwalają sądom stosować prawo według własnego uznania, takie jak „ważne przyczyny”, „wyjątkowe lub szczególne okoliczności”, „charakter sprawy”²⁶.

Często uważa się klauzule generalne jako „zło konieczne”, konstrukcję na której polegają ustawodawcy. Są one niejako złotym środkiem między stanowionym prawem a prawem dynamicznym, reagującym na każde nowe zjawisko społeczne. Należy w tym miejscu przypomnieć pogląd Jeana Jacquesa Rousseau, który uznawał, że „nieugiętość praw, która nie pozwala im dostosować się do wydarzeń, może w pewnych razach uczynić je zgubnymi i spowodować upadek ich w chwili krytycznej”²⁷.

Pojęcia prawne i język nie wystarczają najpewniej do uregulowania wszystkich relacji pomiędzy podmiotami prawa prywatnego zgodnie ze stawianymi systemowi prawnemu wymaganiami sprawiedliwości. Sądy i inne organy państwowe powinny mieć możliwość nawiązania do kategorii pozaprawnych²⁸.

Jak podaje jednak prof. Zbigniew Radwański w rozważaniu nad nowym projektem kodeksu cywilnego, należy odejść od klauzul generalnych pochodzenia komunistycznego (np. zasady współżycia społecznego i społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa). Tak jak w przedwojennej tradycji, która nadal jest obecna w prawie Unii Europejskiej oraz zachodnich systemach prawnych, powinno się odwoływać na wartości takie jak „dobre obyczaje” oraz „słuszność”. Według

---

²⁵ T. Guz, J. Głuchowski, M. R. Pałubska, *Prawo polskie. Próba syntezy*, Warszawa 2009, str. 396.

²⁶ T. Bukowski, *Klauzule generalne w prawie cywilnym. O konieczności stworzenia katalogu zasad współżycia społecznego*, [w:] *Monitor Prawniczy* 24/2008

²⁷ Tamże

²⁸ Tamże

autora uwaga należy się także pochodzenia anglosaskiego postulatowi szerszego stosowania klauzuli generalnej „rozsądku”²⁹.

Bibliografia

- Głuchowski J., Guz T., Pałubska M. R., *Prawo polskie. Próba syntezy*, Warszawa 2009
- Izdebski H., *Elementy teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2008
- Leszczyński L., *Stosowanie generalnych klauzul odsyłających*, Zakamycze 2001
- Leszczyński L., Maroń G., *Pojęcie i treść zasad prawa oraz generalnych klauzul odsyłających. Uwagi porównawcze*, Lublin 2013
- Olejniczak A., Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015
- Bukowski T., *Klauzule generalne w prawie cywilnym. O konieczności tworzenia katalogu zasad współżycia społecznego*, [w:] *Monitor Prawniczy* 24/2008
- Pajor T., *Kilka uwag o roli ocen etycznych w prawie cywilnym*, [w:] *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, Łódź 2009
- Radwański Z., *Zielona księga. Optymalna wizja kodeksu cywilnego Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, Toruń 2009
- Żurawik A., *Klauzula generalna „dobrych obyczajów”: ujęcie teoretyczne*, [w:] *Ruch prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, Toruń 2009
- Ustawa Sejmu RP z dnia 23 kwietnia 1964 – Kodeks cywilny*

Streszczenie

Praca nosi tytuł „Klauzule generalne. Ich rola i znaczenie w prawie cywilnym”. We wstępie zostanie usystematyzowana podstawowa wiedza z zakresu prawa cywilnego. Omówione zostaną pojęcia takie jak prawo publiczne, prawo prywatne, prawo cywilne, jego działy oraz zasady.

Po wstępie dotyczącym wiedzy bazowej nastąpi przejście do części zasadniczej tekstu. Zostanie omówione między innymi pojęcie klauzuli generalnej oraz jej historia. Tekst wskaże także rodzaje przepisów mogących zawierać omawiane klauzule. Po ustaleniu zakresu klauzul generalnych przyjdzie czas na wskazanie ich adresatów. Dalsza część pracy skupi się na generalnych klauzulach odsyłających. Przedmiotem rozważań będzie ich pojęcie samo w sobie oraz zagadnienie dotyczące ich nazw.

W następnej części tekstu zostaną po krótko omówione przykłady konkretnych klauzul generalnych. Będą to klauzula generalna zasad współżycia społecznego, klauzula generalna dobrych obyczajów oraz klauzula generalna społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa.

Po analizie poszczególnych zagadnień przyjdzie czas na konkluzje. Dotyczyć będą one postaw względem klauzul generalnych oraz ich zastosowania. Co więcej, pracę

²⁹ Z. Radwański, *Zielona księga. Optymalna wizja kodeksu cywilnego Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, Toruń 2009.

zakończą prognozy o funkcjonowaniu klauzul generalnych w przyszłości polskiego systemu prawnego.

Cały tekst oparty będzie na uregulowaniach prawnych oraz teoriach, twierdzeniach oraz poglądach wysnutych przez znawców w omawianej dziedzinie. Należą do nich między innymi Z. Radwański, A. Olejniczak, T. Pajor, H. Izdebski, T. Bukowski, L. Leszczyński, T. Guz, J. Głuchowski, M. R. Pałubska, A. Żurawik.

SŁOWA KLUCZOWE: klauzule generalne, prawo cywilne, zasady współżycia społecznego, dobre obyczaje, społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa.

Summary

The work title is „General clauses. Their role and meaning in civil law”. At the beginning there will be basic knowledge of the civil law matter discussed, for example terms of public law, private law, civil law, its departments and rules.

After introduction about basic knowledge there will be move to main part of the text. It will mention the term and history of general clauses. Text will also point out kinds of legal rules that consist of general clauses. After description of the range of clauses there will be time for their recipients. Further part of the work will focus on general reference clauses, their term and names.

In the next part of the text there will be examples of some general clauses described. After complex analysis of taken subject there will be time for some conclusion, which will focus on different attitudes toward general clauses and their role in the future legal system in Poland.

Whole text will be based on legal acts and theories, opinions of authorities in discussed matter. Above others, they are Z. Radwański, A. Olejniczak, T. Pajor, H. Izdebski, T. Bukowski, L. Leszczyński, T. Guz, J. Głuchowski, M. R. Pałubska, A. Żurawik.

KEY WORDS: general clauses, civil law, principles of community life, public decency, socio-economic aim of law.

Nota o autorze

Emilia Toporek - studentka IV roku prawa na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, angażuje się we wszelkiego rodzaju aktywności naukowe oraz pro studenckie.